

Libris .RO

Re: Orhan Pamuk, *Istanbul: Hatıralar ve Şehir*

Copyright © 2003, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
Ticaret ve Sanayi A.Ş.
All rights reserved

© 2011, 2017 by Editura POLIROM,
pentru traducerea în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: © by Brooklyn Museum

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4 ; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

PAMUK, ORHAN

Istanbul: amintirile și orașul / Orhan Pamuk; trad. din
lb. turcă și note de Luminița Munteanu. – Iași: Polirom,
2017

ISBN: 978-973-46-6929-5

I. Munteanu, Luminița (trad.)

821.17/.88

Printed in ROMANIA

ORHAN PAMUK Istanbul Amintirile și orașul

Traducere din limba turcă
și note de Luminița Munteanu

POLIROM
2017

V

- Valéry: 160, 443
 Van Gogh, Vincent: 512
 Vapoarele de pe Bosfor: 28,
 137, 140, 395, 399, 469
 Vapoarele de pe Linile Oră-
 șenești: 61, 78, 124, 188,
 293, 396, 401, 506
 Vaporul Kocataş: 500-501
 Vasul de pasageri Tarsus:
 301
 Varna: 291
 Vartan, Sylvie: 442
Vârsta rațiunii (Sartre): 352
 Veneția: 77, 103, 320
 Venețienii: 396
 Verlaine: 159, 161
 Verne, Jules: 35
*Douăzeci de mii de leghe
 sub mări*: 35
 Vezneciler: 471
 Vian, Boris: 187
*Voi scuipa pe mormintele
 voastre*: 187
*Viața otomanilor în veacu-
 rile trecute* (A. Refik): 224
 Vila Sabihei Sultan: 304
Vilele de pe Bosfor
 (A.Ş. Hisar): 81

- Voyage en Orient* (Nerval):
 149
*Voyage pittoresque de Con-
 stantinople et des rives
 du Bosphore*: 91
 Vulcanul Stromboli: 13

W

- Woolf, Virginia: 461
 World Harmony: 301

Y

- Yahya Kemal: 5, 80, 127,
 137, 155, 158-161, 165,
 192, 321-323, 326, 329,
 337, 353, 357-361, 368,
 370
*Cartiere fără chemarea la
 rugăciune*: 368
Istanbul: 321
 Yavuz Sultan Selim (mos-
 chee): 365
 Yeşilçam (stradă): 125
 Yourcenar, Marguerite: 103

Z

- Zekeriya din Kazvin: 240
 Zola, Émile: 161, 329

Cuprins

1. Un alt Orhan..... 7
2. Fotografiele din întunericul casei-muzeu 16
3. „Eu“ 30
4. Melancolia conacelor năruite ale pașalelor:
 descoperirea străzilor 43
5. Alb-negru..... 54
6. Descoperirea Bosforului 72
7. Peisajele de pe Bosfor ale lui Melling..... 91
8. Mama, tata și disparițiile lor de acasă..... 110
9. O altă casă: Cihangir 120
10. Hüzün – melankoli – tristesse 131
11. Cei patru scriitori, melancolici
 și singuratici..... 155
12. Bunica dinspre tată 166
13. Neplăcerile și plăcerile școlii..... 173
14. Soj ep itapiucus un..... 185
15. Ahmet Rasim și ceilalți foiletoniști
 ai orașului 190
16. Nu mergeți pe stradă cu gura deschisă 199
17. Plăcerile picturii..... 208
18. Colecția de informații și ciudățenii
 a lui Reşat Ekrem Koçu: *Enciclopedia
 Istanbulului*..... 215
19. Cucerire sau cădere: turcizarea
 Constantinopolului 247
20. Religia..... 254
21. Bogătașii..... 272
22. Vapoarele de pe Bosfor, incendiile,
 scăpătarea, mutările și celelalte urgii..... 289
23. Nerval la Istanbul: plimbări prin Beyoğlu 316

24. Melancolica plimbare a lui Gautier prin cartierele mărginașe	324
25. Sub ochi occidentali.....	337
26. Melancolia ruinelor: Tanpınar și Yahya Kemal prin cartierele de la periferie.....	353
27. Pitorescul cartierelor mărginașe	364
28. Pictarea Istanbulului.....	377
29. Pictura și fericirea vieții de familie	387
30. Fiuoarele de fum ale vapoarelor de pe Bosfor.....	395
31. Flaubert la Istanbul: Orientul, Occidentul și sifilisul	404
32. Fratele mai mare și mezinul: inghiontelii	414
33. Străin într-o școală străină	425
34. Nefericirea înseamnă să-ți fie lehamite de tine și de oraș	446
35. Prima iubire.....	459
36. Vaporul de pe Bosfor.....	485
37. O discuție cu mama: răbdare, prudentă, artă.....	503
<i>Despre fotografii</i>	523
<i>Indice</i>	527
Istanbul.....	529
Indice general.....	533

În colecția TOP 10+

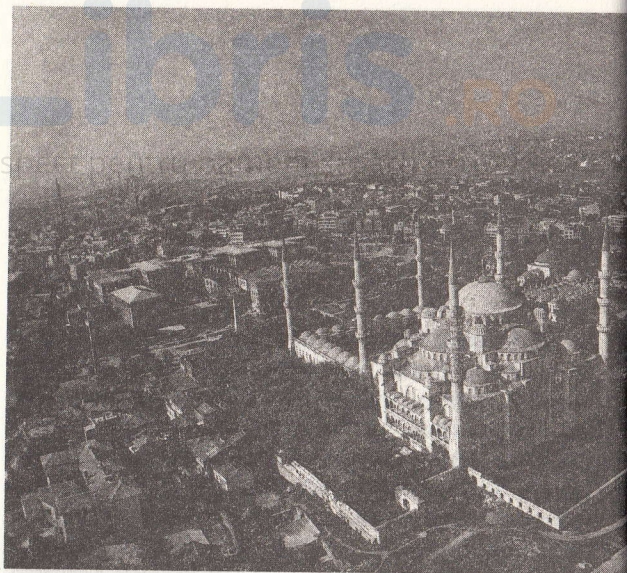
au apărut:

251. Graham Greene, *Omul nostru din Havana*
252. Ilf și Petrov, *Vițelul de aur*
253. Radu Mareș, *Când ne vom întoarce*
254. Orhan Pamuk, *Muzeul inocenței*
255. Leonard Cohen, *Frumoșii învinși*
256. Elif Shafak, *Lapte negru*
257. Ruxandra Cesereanu, *Un singur cer deasupra lor*
258. Ian McEwan, *Câinii negri*
259. Octavian Paler, *Un om norocos*
260. Truman Capote, *Alte glasuri, alte încăperi*
261. Norman Manea, *Fericirea obligatorie*
262. Florin Iaru, *Fraier de București*
263. Mika Waltari, *Egipteanul*
264. Andrei Makine, *Recviem pentru Est*
265. Lev Tolstoi, *Povestiri din Sevastopol*
266. Anchee Min, *Ultima împărăteasă*
267. Charles Bukowski, *Suncă pe pâine*
268. Radu Aldulescu, *Cronicile genocidului*
269. F. Scott Fitzgerald, *Dragostea ultimului magnat*
270. Raymond Carver, *Despre ce vorbim când vorbim despre iubire*
271. Saul Bellow, *Ravelstein*
272. Parinoush Saniee, *Cel care mă așteaptă*
273. F.M. Dostoievski, *Adolescentul*
274. Norman Manea, *Octombrie, ora opt*
275. Jack London, *Dragoste de viață și alte povestiri*
276. W. Somerset Maugham, *Plăcerile vieții*
277. Emir Kusturica, *Unde sunt eu în toată povestea asta?*
278. Elias Canetti, *Orbirea*
279. Philippa Gregory, *Doamna apelor*
280. Liliana Corobca, *Kinderland*
281. Johann Wolfgang von Goethe, *Suferințele tânărului Werther*
282. Ian McEwan, *Pe plaja Chesil*

Un alt Orhan

Pe vremea când eram copil am crezut, vreme de mai mulți ani, că undeva, pe străzile Istanbulului, într-o casă asemănătoare cu a noastră, își ducea viața un seamăn, un geamăn de-al meu, ba chiar un alt Orhan, aidoma cu mine. Nu-mi amintesc de unde și până unde, ori cum am ajuns să nutresc această convingere. Se prea poate ca ideea cu pricina să fi fost rodul unui proces îndelungat, plămădit din felurite confuzii, coincidențe, jocuri și temeri. Pentru a explica ce anume am simțit când a început să-mi încolțească în minte o asemenea fantezie, s-ar cuveni să istorisesc unul dintre momentele în care m-am confruntat cu ea în cel mai deslușit mod cu putință.

Când aveam cinci ani, am fost trimis să locuiesc o vreme în altă parte. Mama și tata se revăzuseră la Paris, după una dintre certurile și despărțirile lor obișnuite, iar eu și fratele meu mai mare rămăseserăm la Istanbul, unde locuiam separat. Fratele meu stătea cu bunica și cu grosul familiei în Blocul Pamuk din Nișantași. Eu fusesem expedit la mătușa din partea mamei, în Cihangir. Pe unul dintre pereții acelei case, în care fusesem întotdeauna întâmpinat cu dragoste și cu zâmbetul pe buze, se găsea portretul unui băiețel, așezat într-o ramă albă. Din când în când, mătușa sau unchiul îmi arătau chipul de pe perete și-mi spuneau zâmbind „uite, acela ești tu!”.

Da, copilul acela drăguț, cu ochi mari aducea oarecum cu mine. Și el avea un chipiu de felul celor pe care le purtam eu când ne duceam în

oraș. Cu toate acestea, știam că nu era vorba chiar de portretul meu. (De fapt, era o reproducere kitsch, adusă de undeva din Europa, care înfățișa un băiețel simpatic.) Era oare posibil ca acela să fi fost celălalt Orhan, la care mă gândeam mereu și care locuia în altă parte?

Dar și eu începusem să locuiesc în altă parte. Era ca și cum, pentru a mă putea întâlni cu seamănul meu, care-și ducea viața într-o altă casă din Istanbul, fusesem nevoit să plec și eu de acasă, însă întâlnirea aceea nu-mi aducea nici o satisfacție. Îmi doream să revin la adevăratul meu cămin, cel din Blocul Pamuk. Când mi se spunea că în tabloul acela de pe perete eram eu, mă simțeam oarecum încurcat, iar fanteziile legate de mine, de portretul meu, de imaginea aceea care aducea cu mine, de seamănul meu, de o altă casă ajungeau să se confunde una cu

alta, așa încât nu-mi doream altceva decât să mă întorc acasă și să rămân acolo pentru totdeauna, alături de familia mea.

Dorința mi s-a împlinit și, peste puțin timp, am revenit în Blocul Pamuk. Cât despre fantezia cu celălalt Orhan, care locuia într-o altă casă din Istanbul, aceasta nu m-a părăsit niciodată. În copilărie, în tinerețe acest gând magic îmi stăruia întotdeauna într-un colț al minții, în care puteam pătrunde cu ușurință. Când pășeam pe străzile Istanbulului în serile de iarnă, mă gândeam uneori fugăr, cu înfiorare, că într-una dintre casele acelea a căror lumină portocalie tocmai o zăream atunci, în care îmi imaginam că viețuiau oameni fericiți și tihniți și în care mă trudeam să pătrund cu privirile, viețuia celălalt Orhan. Înaintând în vârstă, această plăsmuire s-a preschimbat în fantezie, iar fantezia, într-o scenă de vis. Uneori mă întâlneam în vis – întotdeauna într-o altă casă –, țipând ca atunci când ai un coșmar, cu celălalt Orhan, iar cei doi Orhan se priveau în tăcere, cu necruțătoare stăpânire de sine. Atunci îmi strângeam și mai tare perna în brațe, șovăind între somn și trezie, mă agățam cu și mai multă îndârjire de casa, de strada mea, de spațiul în care locuiam. Iar când eram nefericit, începeam să-mi imaginez că urma să plec în altă casă, să mă îndrept spre o altă viață, unde se găsea celălalt Orhan, iar în vremea aceasta eram convins, într-o oarecare măsură, că eram, de fapt, celălalt Orhan și-mi făcea plăcere să-mi imaginez cât de fericit era acesta. Aceste reverii îmi stărneau o asemenea beatitudine, încât nu mai simțeam nevoia să plec în altă parte.

Am ajuns, astfel, la ceea ce vreau să spun, de fapt: din ziua în care m-am născut, n-am părăsit niciodată casele, străzile ori cartierele în care am locuit. Faptul că, după cincizeci de ani,

am revenit în Blocul Pamuk (deși, între timp, am mai locuit și prin alte zone ale Istanbulului) și că trăiesc în același loc în care m-a luat pentru prima oară mama în brațe, arătându-mi lumea, și în care mi s-au făcut primele fotografii, are o anumită legătură cu ideea celui alt Orhan, care locuiește în altă parte a Istanbulului, și cu mângâierea pe care mi-o aduce acest gând. Simt că imaginea care conferă poveștii mele ceva aparte, specific mie și, prin mine, Istanbulului se leagă de statornicia mea în același loc, ba chiar în aceeași casă, unde am locuit vreme de cincizeci de ani, într-o epocă ce se caracterizează prin multitudinea migrațiilor și prin creativitatea migraților: „Mai ieși și tu puțin din casă, du-te în altă parte, călătorește!”, îmi spunea mereu mama cu tristețe.

Există scriitori precum Conrad, Nabokov, Naipaul care și-au schimbat cu succes limba, poporul, cultura, țara, continentul, ba chiar și civilizația. Știu că ceea ce mă definește pe mine este faptul că am rămas mereu atașat de aceeași casă, de aceeași stradă, de același peisaj și de același oraș, în aceeași măsură în care personalitățile lor creatoare s-au nutrit din exil sau pribegie.

Atașamentul meu față de Istanbul sugerează, așadar, că soarta orașului se confundă cu propria-mi soartă.

Flaubert, care, cu prilejul vizitei sale la Istanbul, petrecută cu o sută doi ani înainte de venirea mea pe lume, fusese impresionat de îmbulzeala care domnea în oraș și de atmosfera aparte a acestuia, aprecia într-una dintre scrisorile sale că, după o sută de ani, Constantinopolul avea să devină capitala lumii. La vremea prăbușirii și dispariției Imperiului Otoman, urma să se împlinească tocmai contrariul acestei profeții. Când m-am născut eu, Istanbulul cunoștea, în raporturile cu lumea, cele mai firave, mai mizere, mai mărginașe și mai stinghere zile ale istoriei sale bimilenare. De-a lungul întregii mele existențe, Istanbulul s-a definit prin sentimentul prăbușirii Imperiului Otoman, prin melancolia pe care ți-o insuflau sărăcia și ruinele răspândite prin oraș. Mi-am petrecut viața luptând cu această melancolie sau, așa cum fac toți istanbulezii, sfârșind prin a o adopta eu însumi.

Toți cei mânați de dorința de a afla o noimă propriei existențe încearcă să-și dea seama, măcar o dată în viață, ce semnificație îmbracă locul și timpul în care s-au născut. De ce ne-am născut în acest colț de lume, la o dată anume? Oare ne merităm familia, țara, orașul în care am venit pe lume, pe care avem oarecum sentimentul că le-am câștigat la loterie, pe care lumea se așteaptă să le iubim și, pe care, în cele din urmă, sfârșim prin a le îndrăgi din toată inima? Uneori mă socotesc ghinionist pentru că m-am născut la Istanbul – un oraș îmbătrânit, care pălește, copleșit de umilință, de sărăcie și melancolie, îngropat progresiv în ruinele, în cenușa unui imperiu prăbușit. (O voce interioară îmi spune însă că, de fapt, este vorba de un noroc.) Mă gândesc uneori și că, dacă e să invocăm starea

materială, am avut norocul de a mă naște la Istanbul, într-o familie cu dare de mână. (Unii au afirmat și contrariul.) În cea mai mare parte a timpului îmi dau seama că Istanbulul, în care m-am născut și în care mi-am petrecut întreaga viață, se confundă incontestabil cu destinul meu, la fel ca trupul, de care m-am convins singur că nu trebuie să mă plâng (preferam să fiu mai robust și ceva mai arătos!), și ca sexul meu (oare dacă aș fi fost femeie, problema sexualității mi s-ar fi părut mai puțin însemnată?). Această carte se referă tocmai la destinul de care vorbeam...

M-am născut la 7 iunie 1952, cu puțin timp după miezul nopții, la Istanbul, într-un mic spital privat din cartierul Moda. Noaptea, culoarele spitalului și lumea erau cufundate-n tăcere. Pe planeta noastră nu se petrecea nimic cutremurător, dincolo de cenușa și de limbile de foc ale vulcanului Stromboli din Italia, care începuse să erupă cu două zile în urmă. Prin ziare nu găseai decât știri mărunte, precum scurte consemnări privitoare la soldații turci care luptau în Coreea de Nord și unele zvonuri, de obârșie americană, privitoare la intenția nord-coreenilor de a folosi arme biologice. Adevăratele știri, pe care mama le citise cu băgare de seamă, asemenea majorității istanbulezilor, cu ore bune înainte de a mă naște pe mine, se refereau la „orașul nostru”: negustorul de textile care identificase în ziua anterioară cadavrul unui hoț recidivist ce fusese surprins cu două nopți în urmă pe când încerca să pătrundă, pe fereastra de la baie, într-o casă din Langa, purtând pe chip o mască înfricoșătoare, pentru ca apoi să fie încolțit într-un depozit de cherestea, după ce fusese alergat pe străzi de paznici și de „curajoșii” elevi de la Internatul Konya, și să se sinucidă, nu înainte de a profera injurii la adresa polițiștilor, ajunsese la concluzia că același tâlhar îi jefuise

și lui magazinul din Harbiye cu un an înainte, în plină zi, sub amenințarea armei. Mama citea acele știri singură, la spital, pentru că, așa cum avea să-mi povestească după ani de zile cu oarecare mânie și tristete, tata se plictisise curând după internarea ei, căci nașterea trena, și se dusesese să se vadă cu niște prieteni. În camera de nașteri a spitalului n-o însoțise decât sora ei, care izbutise să sară gardul grădinii la o oră târzie din noapte. Când m-a văzut prima oară, mama s-a gândit că eram mai slab, mai fragil, mai plăpând decât fratele meu, cu doi ani mai mare.

Ar fi trebuit să spun, de fapt, „pesemne că s-a gândit“. În turcă este mai potrivit să apelăm la trecutul narativ, în *-miş*, care mie îmi place foarte mult și de care ne folosim când istorisim vise, basme și alte întâmplări pe care nu le-am trăit direct, sau când povestim ceea ce se petrecea pe vremea când eram în leagăn, în cărucior sau când prindeam să facem primii pași. Căci aceste prime experiențe de viață ne sunt relatate de părinți la ani de zile după consumarea lor, așa încât ne ascultăm, înfiorați de plăcere, propria poveste, cu sentimentul că este vorba de primele cuvinte ori de primii pași ai altcuiva. Simțământul acesta încântător, care ne duce cu gândul la mulțumirea pe care o încercăm când ne vedem pe noi înșine în vis, ne strecoară în suflet o deprindere care ne va otrăvi apoi întreaga viață: ne facem, așadar, un obicei din a afla de la alții sensul lucrurilor pe care le trăim – chiar și al celor mai profunde desfătări pe care le gustăm. Căci, la fel ca în cazul acestor „amintiri“ din prima copilărie pe care, ascultându-le relate de alții, ni le însușim cu entuziasm și despre care credem mai apoi că au început să ne revină treptat în minte, așa încât le povestim celorlalți

cu deplină convingere, ceea ce spun ceilalți despre felurile lucruri pe care le săvârșim în viață devine, după o vreme, o amintire care contează chiar mai mult decât ceea ce am trăit cu adevărat, nemaifiind rodul gândurilor noastre. De cele mai multe ori aflăm, așadar, tâcul orașului în care trăim de la ceilalți, așa cum se întâmplă și când este vorba de existența noastră.

Ori de câte ori îmi însușesc ceea ce relatează alții despre mine și despre Istanbul, comportându-mă de parcă la mijloc s-ar afla propriile mele amintiri, îmi vine să spun: „S-ar zice că pe vremuri pictam, că m-aș fi născut la Istanbul, că aș fi fost un copil oarecum curios și că mai apoi, la douăzeci și doi de ani, m-aș fi apucat să scriu romane, fără să știu de ce“. Mi-aș fi dorit să-mi scriu cartea într-un astfel de limbaj, căci acesta îți permite să-ți istorisești viața ca și cum ar fi vorba de trăirile altcuiva și, pe de altă parte, o face să semene cu un vis plăcut, în care vocea și voința ta se estompează. Dar limbajul acesta de basm mi se pare neconvingător, căci ne prezintă existența ca pe o simplă pregătire pentru o a doua viață, mai adevărată, mai luminoasă, la care ar urma să ne deșteptăm mai târziu, ca dintr-un vis. Căci cea de-a doua viață pe care ar putea-o trăi cei ca mine nu este altceva decât cartea pe care o ții tu acum în mână, cititorule, iar aceasta atârnă de luarea ta aminte! Eu am să-ți arăt onestitate, iar tu – îngăduință.

Fotografiile din întunericul casei-muzeu

Locuiam cu toții – mama, tata, fratele meu mai mare, bunica dinspre tată, unchiul și mătușile mele – la diversele etaje ale unui bloc cu cinci niveluri. Cu aproximativ un an înainte de a mă naște eu, clădirea impunătoare de piatră de alături, în ale cărei încăperi și aripi își dusesese până atunci traiul tot neamul, la fel ca marile familii otomane, fusese abandonată și închiriată unei școli primare private, căci pe terenul viran din imediata ei apropiere fusese ridicat, în 1951, un bloc „modern”, unde locuiam și noi, la etajul al patrulea, iar pe ușa de la intrarea acestuia fusese așezată cu mândrie, după moda vremii,

inscripția „Blocul Pamuk“. În primii ani, la fiecare dintre aceste etaje, unde ajungeam purtat în brațe de mama, se găseau unul sau două plane. Fratele tatei și unchiul meu, pe care mi-l amintesc citind mereu gazetele, se căsătorise ultimul și se mutase, cu mătușa și cu pianul lui, la primul etaj, unde urma să locuiască o jumătate de veac, privindu-i de la fereastră pe cei care treceau pe stradă. Aceste plane, pe care nu le folosea nimeni, îmi provocau melancolie și dezolare.

Nu numai faptul că nu cânta nimeni la pian, ci și faptul că bufetele cu vitrină, care gemeau de porțelanuri chinezești, de tot soiul de cești, servicii, zaharnițe și tabachere de argint, de pahare de cristal, de flacoane cu pulverizator pentru apă de trandafiri, de farfurii, de vase pentru arome (printre ele fusese strecurată cândva și o mașină de jucărie), erau mereu încuiate, că suporturile de carte cu intarsii de sidef și suporturile de turbane atârinate pe pereți nu erau folosite niciodată, că paravanele, care vedeau influențe japoneze și de tip Art Nouveau, nu mascau nimic, că ușile cu geamuri ale bibliotecii în care se vedeau înșirate cărțile de medicină legate în piele, năpădite de praf, vechi de douăzeci de ani ale celui alt unchi, care emigrase în America, nu se deschideau niciodată îmi trezea sentimentul că toate acele obiecte care sufocau saloanele, la fiecare etaj în parte, erau etalate acolo mai degrabă cu gândul la moarte decât la viață. (Se întâmpla uneori ca vreo măsuță ori vreun cufăr gravat să migreze în chip misterios dintr-un salon în altul, adică de la un etaj la altul.)

Uneori, când ne așezam cum nu se cuvenea în fotoliile cu intarsii de sidef și arcure de argint, bunica ne lua la rost: „la stați cum trebuie!“. Faptul că interioarele nu erau aranjate ca niște

încăperi confortabile, în care cei din casă să-și poată petrece timpul în tihnă, ci ca niște mici muzee amenajate cu gândul la niște vizitatori imaginari, despre care nu se știa niciodată când urmau să se ivească, ascundea, desigur, o intensă dorință de occidentalizare. (Cel care nu ține post în luna Ramadanului are mai puține muștrări de conștiință aici, printre bufete și pliane, decât într-o casă în care lumea obișnuiește să șadă turcește, pe divane și perne.) Pentru că nu se știa prea bine la ce era bună occidentalizarea, dincolo de faptul că te scutea de prescripțiile religioase, utilizarea saloanelor ca spații de expunere în care erau așezate la vedere, într-un spirit profund deprimant (și, uneori, poetic), felurite simboluri ale occidentalizării și bunăstării, la care locatarii nu recurgeau decât prea puțin, s-a răspândit, în răstimp de cincizeci de ani, nu doar la Istanbul, ci în întreaga Turcie, începând să fie dată uitării pe la sfârșitul anilor 1970, odată cu pătrunderea televizoarelor în casele oamenilor. Îmi aduc aminte că până și în acei ani în care plăcerea de a ne reuni în fața televizoarelor, de a tăifăsuși și a râde urmărind cine știe ce film sau știre transformase saloanele din mici muzee în mici săli de cinematograf, mai întâlneam familii de modă veche care-și așezau televizoarele în niște încăperi ce aduceau a holuri de trecere și care nu-și descuriau saloanele decât la sărbători sau la primirea unor oaspeți foarte speciali. Pentru că se circula neîncetat de la un etaj la altul, ca între diversele aripi ale unei reședințe mari și impunătoare, ușile apartamentelor din Blocul Pamuk rămăneau, în cea mai mare parte a timpului, descuiate. Pe vremea când frațele meu mai mare începuse să meargă la școală, îi ceream uneori voie mamei, dimineața, să urc la etajul de deasupra, sau urcam împreună cu ea și, în timp ce bunica se mai afla încă în pat,

mă jucam singur pe covoarele mari și grele, în salonul pe jumătate cufundat în întuneric care, mai cu seamă în prima parte a zilei, aducea cu prăvălia unui anticar, din pricina perdelelor de tui și a blocurilor de pe cealaltă parte a străzii, aflate foarte aproape. Când îmi seca fantezia, după ce mă jucasem de-a „garajul“, înșirându-mi obsesiv, una lângă alta, mașinuțele aduse din Europa, pentru a le parca, sau după ce mă jucasem de-a „m-am ridicat de la pământ“, imaginându-mi că puzderia de covoare, care se întindeau până și pe holuri, închipuia niște mări, iar fotoliile și mesele, niște insulițe răsărite pe întinderea lor, și sărind de pe un obiect pe altul fără a atinge pământul (la fel ca Baronul lui Calvino, care-și petrecuse întreaga viață sărind dintr-un copac în altul, fără a coborî vreodată pe pământ), sau mai cu seamă după ce visasem, de plictiseală, așa cum aveam să fac de-a lungul întregii mele vieți, că locul în care mă aflam (camera, salonul, sala de clasă, dormitorul de pe vremea armatei, salonul de spital, biroul de funcționar) era cu totul altceva, când oboseam de atâta călărit pe brațul fotoliului și de atâta mânat trăsura, așa cum văzusem că se făcea cu trăsurile din Heybeliada, mă uitam disperat la măsuțele, la mesele, la zidurile care mă înconjurau, așteptând să descopăr ceva distractiv și nu reușeam să văd nimic amuzant, cu excepția fotografiilor.

Pe vremea aceea credeam că rostul pianelor se lega de etalarea fotografiilor înrămate, căci și la etajele inferioare erau folosite în același scop. Toate suprafețele orizontale din camera de zi și din salonul bunicii erau înțesate de fotografii înrămate, de cele mai felurite mărimi. În ungherul cel mai însemnat, pe peretele de deasupra șemineului, în care nu se făcea niciodată focul, erau atârinate, în rame separate, niște ditamai fotografiile retușate și colorate care-i înfățișau

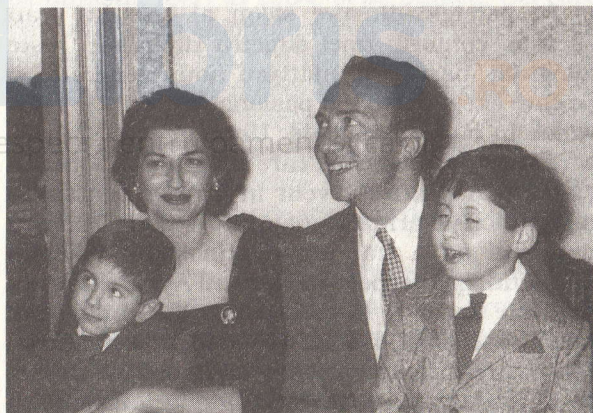
pe bunicul, mort în 1934, și pe bunica. Cei care pătrundeau în salonul-muzeu își dădeau seama imediat, după locul în care erau așezate acele fotografii și după modul în care priveau cei doi spre aparatul de fotografiat, stând, totodată, ușor răsuciți unul spre celălalt, ca regii și regi-nele din Europa pe care încă îi mai vedeam pe atunci pe timbrele unor state europene, că poveștea începea cu ei.

Amândoi erau originari din târgul Gördes¹, aflat în apropiere de Manisa, și proveneau dintr-o familie care era supranumită de localnici Pamuk², căci toți aveau pielea și părul foarte deschise la culoare. Bunica avea sânge caucazian – caucazienii furnizaseră haremului otoman, vreme de secole, fete înalte și frumoase. Tatăl ei emigrase în Anatolia pe vremea Războiului ruso-turc din 1877-1878, familia se mutase mai târziu la Izmir (se vorbea din când în când despre casa de la Izmir, lăsată de izbeliște), iar de acolo venise la Istanbul, unde bunicul studiasse ingineria în construcții. În anii 1930, bunicul câștigase mult de pe urma construcțiilor de căi ferate, în care proaspăt întemeiata Republica Turcia investise sume considerabile, pusese pe picioare o fabrică ce producea articole foarte variate, de la funia necesară pentru uscarea tutunului până la odgoane – aceasta se afla pe malul râului Gökusu, care se vărsa în Bosfor – și murise în 1934, la vârsta de cincizeci și doi de ani, lăsând în urmă o avere serioasă, pe care tata și unchiul n-aveau s-o poată da gata nici după ce se lansaseră în tot soiul de afaceri și dăduseră faliment în repetate rânduri.

1. Oraș în provincia Manisa, situată în zona egeeană a Turciei, renumit pentru manufactura de covoare.
2. Bumbac (turc.).

Pe peretele dinspre salon al biroului erau așezate, conform unei simetrii riguroase, niște fotografii mari care înfățișau noua generație și pe care același fotograf pasionat de retuș le măzgălise în culori pastelate. Unchiul meu Özhan, care studiasse medicina, care emigrase în America și nu mai putuse reveni în Turcia pentru că nu-și făcuse armata, oferindu-i astfel bunicii pretextul de a trăi într-o atmosferă de doliu perpetuu, era corpolent. Unchiul Aydın, care era mai mic decât el și care locuia la primul etaj, purta ochelari și, la fel ca tata, studiasse ingineria, după care intrase de tânăr în afaceri de anvergură, în domeniul construcțiilor, fără a reuși să le ducă la bun sfârșit. Cât despre mătușa mea dinspre tată, care se căsătorise și abandonase pianul după ce i se devotase ani de zile, făcând chiar studii la Paris, aceasta locuia cu soțul ei, care era asistent la Facultatea de Drept, în apartamentul de la mansardă, unde urma să mă mut eu peste ani de zile și unde locuiesc și acum, când scriu această carte.

De cum pătrundeam din birou în adevăratul salon, pe care lustrele de cristal îl făceau să pară și mai melancolic, printre fotografii nerețușate, în alb-negru, de dimensiuni mai mici, viața devenea brusc mai alertă: fotografiile de la logodna și de la nunta fiecăruia dintre frați, fotografiile făcute de cine știe ce fotograf chemat cu prilejul unei zile speciale, primele fotografii color primite de la unchiul din America, fotografiile făcute prin parcurile din Istanbul, pe țârmurile Bosforului, la o masă de bairam la care participa toată familia, în Piața Taksim, la o nuntă la care ne duseserăm cu toții – mama, tata, fratele meu și cu mine –, în grădina vechii case, aflate alături, în fața mașinii bunicului și în fața mașinilor unchilor mei, precum și în fața ușii de la intrarea în bloc. Priveam fotografiile, deși le mai

contemplasem de sute de ori cu de-amănuntul, ori de câte ori intram în salonul acela ticsit de lucruri, iar ele nu se schimbau niciodată, dincolo de unele împrejurări excepționale, precum înlocuirea fotografiei primei soții a unchiului din America cu fotografia celei de-a doua soții, la fel ca într-un muzeu de pe vremuri, aranjat o dată pentru totdeauna.

Cu fiecare nouă privire aruncată fotografiilor percepeam însemnătatea existenței și a anumitor clipe desprinse din ea, protejate de trecerea timpului și puse în evidență prin așezarea într-o ramă. Faptul că-l priveam pe unchiul într-o fotografie făcută cu treizeci de ani în urmă și că-l vedeam, în același timp, chestionându-l pe fratele meu în legătură cu o problemă la matematică, sau faptul că-l priveam pe tata într-o fotografie făcută pe vremea când avea cinci ani, așa cum mi se făcuse și mie, și când purta plete, ca fetele, și că-l vedeam, în același timp, răsfoind ziarul și urmărind bancurile care se spuneau într-o încăpere plină de lume, așa cum deduceam din zâmbetul de pe chipul lui, mă făcea să simt că viața ne fusese dăruită tocmai pentru a trăi

acele momente aparte, ce fuseseră immortalizate și așezate în rame. Bunica arăta la răstimpuri înspre imaginile înrămate care se găseau pe mese și pe pereți, vorbind despre bunicul mort înainte de vreme de parcă ar fi vorbit despre un întemeietor de stat, ceea ce nu făcea decât să sublinieze dilema viață-clipă nepereche, banalitate-solemnitate. Pricepeam, pe de o parte, plin de umilință, însemnătatea și semnificația acelor clipe speciale care se împotriveaua curgerii timpului, degradării oamenilor și lucrurilor și care erau păstrate în rame, dar eram sătul, pe de altă parte, de ele.

În primii ani ai copilăriei îmi plăceau nespusele serile, când întreaga familie se reunea la cină, pusă pe glume, mesele de prânz prilejuite de Sărbătoarea Dulciurilor și de Sărbătoarea Jertfel¹, mesele de Revelion, la care participam mereu în ciuda faptului că, pe măsură ce înaintam în vârstă, îmi spuneam de fiecare dată „anul viitor n-am să mai vin“, precum și tombolele care urmau după ele și la care participau toți cei de față. Mesele acelea cu multă lume, glumele schimbate de comeseni, râsetele unchiului, amețit de rachiu sau vodcă, sau ale bunicii, stimulată de berea din care abia gustase mă făceau să simt că viața din afara ramei era cu mult mai amuzantă și, totodată, îmi dădeau iluzia că fericirea reprezenta sentimentul de încredere împărtășit cu o familie, cu un grup de oameni, plăcerea de a schimba glume cu ei, senzația de tihnă sugerată de asemenea lucruri. Știam, pe de altă

1. Este vorba de cele două mari sărbători islamice de peste an: sărbătoarea care încheie postul din luna Ramadan (*Şeker Bayramı* sau *Ramazan Bayramı*) și sărbătoarea care încheie perioada pelerinajului la Mecca, asociată cu jertfe și pomeni (*Kurban Bayramı*).